
Vergaderjaar 2025–2026

36 850 XVII

**Wijziging van de begrotingsstaat voor Buitenlandse
Handel en Ontwikkelingshulp (XVII) voor het jaar 2025
(wijziging samenhangende met de Najaarsnota)**

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

INHOUDSOPGAVE

A.	ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL	3
B.	BEGROTINGSTOELICHTING	4
1	Leeswijzer	4
2	Beleid	5
2.1	Overzicht belangrijke uitgaven- en ontvangstenmutaties	5
3	Beleidsartikelen	7
3.1	Artikel 1: Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen	7
3.2	Artikel 2: Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat	10
3.3	Artikel 3: Sociale vooruitgang	12
3.4	Artikel 4: Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling	13
3.5	Artikel 5: Multilaterale samenwerking en overige inzet	15
	Bijlage 1: Meerjarige juridische verplichtingen	17

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van [artikel 2.3](#), eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 2025 wijzigingen aan te brengen in de begrotingsstaat voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp.

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

Mede namens,

De Staatssecretaris Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp

Aukje de Vries

De Minister van Buitenlandse Zaken

D.M. van Weel

B. BEGROTINGSTOELICHTING

1 Leeswijzer

De voorliggende suppletoire begroting bevat de voorgestelde wijzigingen ten opzichte van de Suppletoire begroting September 2025 van hoofdstuk XVII van de begroting van het Rijk.

In hoofdstuk 2 is een overzicht opgenomen met de belangrijkste mutaties op de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp met een toelichting op de substantiële verschillen.

Hoofdstuk 3 bevat per beleidsartikel een tabel budgettaire gevolgen van beleid. Na de tabel 'budgettaire gevolgen van beleid' wordt een toelichting op de mutaties gegeven. Hierbij worden per artikel de mutaties die groter of gelijk zijn aan de ondergrenzen in onderstaande staffel (tabel 1) conform de Rijksbegrotingsvoorschriften toegelicht. De wijzigingen van de verplichtingen worden alleen toegelicht wanneer ze groter zijn dan 10% ten opzichte van de vorige stand op artikelniveau.

Tabel 1 Ondergrenzen conform RBV

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Per begrotingsartikel is conform de toezegging tijdens de behandeling van de begroting BHOS 2024 d.d. 31 januari 2024 (TZ202402-026) een meerjarig overzicht van de juridisch verplichte budgetten opgenomen.

2 Beleid

2.1 Overzicht belangrijke uitgaven- en ontvangstenmutaties

Tabel 2 Belangrijkste suppletoire uitgavenmutaties 2025 (Tweede suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Art.	Uitgaven 2025
Vastgestelde begroting 2025		3.598.126
Stand 1e suppletoire begroting 2025		3.652.924
Stand suppletoire begroting september 2025		3.616.564
Belangrijkste suppletoire mutaties		
1) Versterkte private sector en arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden	1.3	89.500
2) Water	2.2	20.000
3) Klimaat	2.3	10.258
4) Mondiale gezondheidszorg en SRGR	3.1	41.887
5) Dekking extra inzet gezondheid vanuit maatschappelijk middenveld	3.3	– 15.796
6) Dekking extra inzet gezondheid vanuit onderwijs	3.4	– 19.800
7) Humanitaire hulp	4.1	57.000
8) Herstel waterinfrastructuur in de Gazastrook	4.3	– 10.000
9) Overig armoedebeleid	5.2	– 44.734
10) Overige mutaties		– 5.686
Stand 2e suppletoire begroting 2025		3.739.193

Toelichting

1. Het budget voor handel als belangrijke prioriteit binnen de beleidsbrief Ontwikkelingshulp (Kamerstuk [36 180 nr. 133](#)) is op artikel 1.3 opwaarts bijgesteld met EUR 89,5 miljoen door een stijging van de uitgaven voor het infrastructuurprogramma en voor programma's ten behoeve van duurzame productie en handel bij Invest International en een stijging in de uitvoeringskosten bij RVO. Daarnaast heeft in 2025 een verrekening plaatsgevonden omdat de gerealiseerde uitgaven van Invest International en RVO in hetzelfde boekjaar verwerkt dienen te worden in de BHO-begroting, wat heeft geleid tot extra uitgaven bij diverse programma's. Deze uitgaven worden gedekt met middelen uit artikelonderdelen 5.2 en 5.4, waar ruimte ontstond vanwege lagere wisselkoersfluctuaties dan verwacht en vanwege de de neerwaartse bijstelling van de raming voor asieluitgaven op de begroting van Asiel en Migratie in 2025.
2. Vanuit de ontstane ruimte op artikel 5.4 vanwege de neerwaartse bijstelling van de raming voor asieluitgaven op de begroting van Asiel en Migratie in 2025 wordt EUR 10 miljoen extra ingezet voor water als belangrijke prioriteit binnen de beleidsbrief Ontwikkelingshulp. Daarnaast wordt vanuit artikel 4.3 EUR 10 miljoen overgeheveld t.b.v. herstel van waterinfrastructuur in de Gazastrook.
3. Vanuit de ontstane ruimte op artikel 5.4 vanwege de neerwaartse bijstelling van de raming voor asieluitgaven op de begroting van Asiel en Migratie in 2025 wordt EUR 10 miljoen extra ingezet op klimaat ten behoeve van mobilisatie van private klimaatfinanciering en voor het vergroten van weerbaarheid tegen klimaatextremen in de Nijldelta.
4. In 2025 wordt EUR 41,9 miljoen extra ingezet voor gezondheid als belangrijke prioriteit binnen de beleidsbrief Ontwikkelingshulp. Het budget stijgt om de uitgaven te kunnen doen die volgen uit de nieuwe meerjarige verplichtingen voor multilaterale gezondheidsorganisaties. Deze uitgaven worden gedekt binnen artikel 3.

5. Er wordt EUR 15,8 miljoen overgeheveld naar artikel 3.1 ten behoeve van de inzet op gezondheid.
6. Er wordt EUR 19,8 miljoen overgeheveld naar artikel 3.1 ten behoeve van de inzet op gezondheid.
7. Vanuit de ontstane ruimte op artikel 5.4 vanwege de neerwaartse bijstelling van de raming voor asieluitgaven op de begroting van Asiel en Migratie in 2025 wordt EUR 50 miljoen extra vrijgemaakt voor humanitaire hulp wereldwijd en EUR 10 miljoen voor Sudan. Daarnaast wordt EUR 3 miljoen overgeheveld naar artikel 3.1 voor een bijdrage aan WHO ten behoeve van het Gaza Strip Emergency Appeal 2025.
8. Er wordt EUR 10 miljoen overgeheveld naar artikel 4.3 voor herstel van waterinfrastructuur in de Gazastrook.
9. De uitgaven op artikelonderdeel 5.2 dalen met EUR 44,7 miljoen doordat een eerder aangelegd budget ten behoeve van schommelende wisselkoersen niet langer benodigd is omdat de verwachte wisselkoersfluctuaties zijn afgenomen gedurende het jaar en doordat een deel van de Verdragsmiddelen Suriname niet langer in 2025 wordt uitgegeven.

Tabel 3 Belangrijkste suppletoire ontvangstenmutaties 2025 (Tweede suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Art.	Ontvangsten 2024
Vastgestelde begroting 2025		53.225
Stand 1e suppletoire begroting 2025		53.225
Stand suppletoire begroting Prinsjesdag 2025		53.225
1) Ontvangsten duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen	1.10	14.000
Stand 2e suppletoire begroting 2025		67.225

Toelichting

1. De ontvangsten van artikel 1 stijgen door een onttrekking aan de Faciliteit Opkomende Markten (FOM) begrotingsreserve ter dekking van de uitgaven voor het Dutch Trade and Investment Fund (DTIF) in artikel 1.2, conform afspraken bij oprichting van het DTIF.

3 Beleidsartikelen

3.1 Artikel 1: Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen

Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 4 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 1 Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen (bedragen x € 1.000)

Art.	Verplichtingen	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	Uitgaven	432.952	78.148	511.100
1.1	Duurzaam handels- en investeringssysteem, inclusief MVO	32.200	- 7.137	25.063
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	13.728	- 4.231	9.497
	MVO en beleidsondersteuning (ODA)	9.805	- 3.074	6.731
	MVO en beleidsondersteuning (non-ODA)	3.923	- 1.157	2.766
	<i>Opdrachten</i>	2.231	0	2.231
	MVO en beleidsondersteuning (non-ODA)	2.231	0	2.231
	<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	2.716	750	3.466
	Rijksdienst voor ondernemend Nederland	2.716	750	3.466
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	13.525	- 3.656	9.869
	MVO en beleidsondersteuning (ODA)	6.930	- 3.430	3.500
	Contributies internationaal ondernemen (non-ODA)	6.595	- 226	6.369
1.2	Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie	108.329	7.449	115.778
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	30.781	- 7.982	22.799
	Programma's internationaal ondernemen	10.000	- 600	9.400
	Versterking concurrentiepositie Nederland	6.502	- 4.102	2.400
	Invest Internationaal	9.780	- 4.780	5.000
	Dutch Trade and Investment Fund	4.499	1.500	5.999
	<i>Garanties</i>	4.500	- 3.500	1.000
	Dutch Trade and Investment Fund	4.500	- 3.500	1.000
	<i>Opdrachten</i>	22.255	10.518	32.773
	Programma's internationaal ondernemen	10.566	14.557	25.123
	Dutch Trade and Investment Fund	1.186	- 536	650
	Wereldtentoonstelling	10.503	- 3.503	7.000
	<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	50.793	8.413	59.206
	Rijksdienst voor ondernemend Nederland	50.793	8.413	59.206
1.3	Versterkte private sector en arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden	406.787	89.500	496.287
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	150.784	83.441	234.225
	Markontwikkeling en markttoegang	37.780	2.648	40.428
	Economic governance and institutions	19.903	25.047	44.950
	Financiële sector ontwikkeling	20.609	29.150	49.759
	Infrastructuurontwikkeling	27.065	0	27.065
	Duurzame productie en handel	35.504	28.620	64.124
	(Jeugd)werkgelegenheid	1.000	900	1.900
	Nexus onderwijs en werk	2.603	- 2.035	568
	Lokale private sector ontwikkeling	6.320	- 889	5.431
	<i>Leningen</i>	36.200	- 15.200	21.000
	Infrastructuurontwikkeling	6.200	- 6.200	0
	Financiële sector ontwikkeling	30.000	- 9.000	21.000
	<i>Garanties</i>	10.000	0	10.000
	Financiële sector ontwikkeling	10.000	0	10.000
	<i>Opdrachten</i>	69.800	6.050	75.850
	Markontwikkeling en markttoegang	12.000	0	12.000
	Economic governance and institutions	17.000	0	17.000
	Financiële sector ontwikkeling	1.000	3.600	4.600
	Infrastructuurontwikkeling	8.750	4.350	14.100
	(Jeugd)werkgelegenheid	30.050	- 1.900	28.150
	<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	29.086	15.000	44.086
	Rijksdienst voor ondernemend Nederland	29.086	15.000	44.086
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	110.917	209	111.126
	International Labour Organisation	5.800	- 151	5.649

Toelichting

Verplichtingen

Het verplichtingenbudget op artikel 1 stijgt per saldo met EUR 78 miljoen. De oorzaak hiervan is voornamelijk dat de gerealiseerde uitgaven van Invest International en RVO in hetzelfde boekjaar verwerkt dienen te worden in de BHO-begroting, waardoor een verrekening heeft plaatsgevonden in 2025.

Uitgaven

De uitgaven voor 2025 op artikel 1 Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen zijn voor 100% juridisch verplicht.

Artikelonderdeel 1.1 Duurzaam handels- en investeringssysteem, inclusief IMVO

De kasuitgaven op artikel 1.1 worden neerwaarts bijgesteld met per saldo EUR 7,1 miljoen. Dat komt onder andere doordat de uitgaven voor de ODA-budgetten in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen lager uitvallen. Dat gaat onder andere om de uitgaven aan een programma van de International Labour Organization (ILO) en de uitgaven voor de sectorale samenwerking en de IMVO-convenanten.

Artikelonderdeel 1.2 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie

De kasuitgaven op artikel 1.2 stijgen per saldo met EUR 7,4 miljoen. Dat wordt met name verklaard door een stijging van de uitgaven voor de uitvoeringskosten RVO. De stijging van het opdrachtenbudget voor de *Programma's internationaal ondernemen* wordt veroorzaakt door een verschuiving vanuit het instrument subsidies Programma's internationaal ondernemen. Daarnaast vallen de uitgaven voor de Wereldtentoonstelling op artikelonderdeel 1.2 lager uit dan begroot.

Artikelonderdeel 1.3 Versterkte private sector en arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden

Het budget voor handel en economie voor ontwikkeling als belangrijke prioriteit binnen de beleidsbrief Ontwikkelingshulp stijgt op artikel 1.3 met EUR 89,5 miljoen. De oorzaak hiervan is onder andere een stijging van de uitgaven voor het infrastructuurprogramma dat door Invest International wordt uitgevoerd. Daarnaast zijn de uitgaven voor de programma's ten behoeve van duurzame productie en handel en de uitvoeringskosten voor RVO gestegen.

In 2025 heeft daarnaast een verrekening plaatsgevonden omdat de gerealiseerde uitgaven van Invest International en RVO in hetzelfde boekjaar verwerkt dienen te worden in de BHO-begroting, wat heeft geleid tot extra uitgaven bij diverse programma's.

De gestegen uitgaven op artikel 1.3 worden gecompenseerd binnen de begroting. Dit wordt gedekt met middelen uit artikelonderdelen 5.2 Overig armoedebeleid en verdeelartikel 5.4, waar ruimte ontstond vanwege lagere wisselkoersfluctuaties dan verwacht en vanwege een aangepaste raming voor de asieluitgaven.

Ontvangsten

De ontvangsten van artikel 1 stijgen door een onttrekking aan de FOM begrotingsreserve ter dekking van de uitgaven voor het Dutch Trade and Investment Fund (DTIF) in artikel 1.2 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie, conform afspraken bij oprichting van het DTIF.

3.2 Artikel 2: Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat

Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 5 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat (bedragen x € 1.000)

Art.	Verplichtingen	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
		1.154.949	- 34	1.154.915
	Uitgaven	921.355	28.924	950.279
2.1	Voedselzekerheid	361.891	- 1.334	360.557
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>129.052</i>	<i>9.199</i>	<i>138.251</i>
	Realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	12.000	5.326	17.326
	Bevorderen inclusieve, duurzame groei in de agrarische sector	21.250	- 300	20.950
	Kennis & capaciteitsopbouw ten behoeve van voedselzekerheid	3.000	0	3.000
	Uitbannen huidige honger en voeding	16.000	0	16.000
	Voedselzekerheid	76.802	4.173	80.975
	<i>Opdrachten</i>	<i>11.000</i>	<i>250</i>	<i>11.250</i>
	Kennis & capaciteitsopbouw ten behoeve van voedselzekerheid	10.000	0	10.000
	Realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	1.000	0	1.000
	Voedselzekerheid	0	250	250
	<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	<i>3.735</i>	<i>0</i>	<i>3.735</i>
	Rijksdienst voor ondernemend Nederland	3.735	0	3.735
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>218.104</i>	<i>- 10.783</i>	<i>207.321</i>
	Voedselzekerheid	101.296	- 8.910	92.386
	Realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	17.000	0	17.000
	Bevorderen inclusieve, duurzame groei in de agrarische sector	55.791	- 1.873	53.918
	Kennis & capaciteitsopbouw ten behoeve van voedselzekerheid	28.000	0	28.000
	Uitbannen huidige honger en voeding	16.017	0	16.017
	<i>Nog te verdelen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
	Nog te verdelen	0	0	0
2.2	Water	179.892	20.000	199.892
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>51.437</i>	<i>14.644</i>	<i>66.081</i>
	Waterbeheer	35.454	12.636	48.090
	Drinkwater en sanitatie	15.983	2.008	17.991
	<i>Opdrachten</i>	<i>680</i>	<i>100</i>	<i>780</i>
	Waterbeheer	680	100	780
	<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	<i>1.940</i>	<i>0</i>	<i>1.940</i>
	Rijksdienst voor ondernemend Nederland	1.940	0	1.940
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>125.835</i>	<i>5.256</i>	<i>131.091</i>
	Waterbeheer	71.635	- 2.774	68.861
	Drinkwater en sanitatie	54.200	8.030	62.230
2.3	Klimaat	379.572	10.258	389.830
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>145.106</i>	<i>11.072</i>	<i>156.178</i>
	Klimaat algemeen	34.481	10.072	44.553
	Hernieuwbare energie	48.425	0	48.425
	Dutch Fund for Climate and Development	10.000	0	10.000
	Klimaatfonds	15.000	0	15.000
	Bosbehoud	37.200	1.000	38.200

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	7.000	0	7.000
Rijksdienst voor ondernemend Nederland	7.000	0	7.000
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	227.466	– 814	226.652
Contributie IZA/IZT	365	15	380
Klimaatprogramma's (non-ODA)	1.393	0	1.393
Klimaat algemeen	13.918	– 1.072	12.846
Hernieuwbare energie	41.000	0	41.000
UNEP	8.642	243	8.885
Bosbehoud	9.000	0	9.000
Multilaterale klimaatfondsen	153.148	0	153.148
<i>Nog te verdelen</i>	0	0	0
Nog te verdelen	0	0	0
Ontvangsten	0	0	0

Toelichting

Uitgaven

De uitgaven voor 2025 op artikel 2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat zijn voor 95% juridisch verplicht.

Artikelonderdeel 2.2 Water

De uitgaven op artikelonderdeel 2.2 worden verhoogd met EUR 20 miljoen. Er wordt EUR 10 miljoen toegevoegd voor een programma gericht op toegang tot water en sanitatie, met een focus op schaalbare en innovatieve oplossingen. Dit programma is in lijn met de inzet zoals beschreven in de beleidsbrief Ontwikkelingshulp. Deze uitgaven worden gedekt uit artikelonderdeel 5.4, waar in 2025 ruimte ontstond vanwege een aangepaste raming voor de asieluitgaven. Daarnaast wordt er EUR 10 miljoen overgeheveld van artikel 4.3 Veiligheid en rechtstaatontwikkeling naar artikel 2.2 Water ten behoeve van een bijdrage aan UNICEF voor het herstel van waterinfrastructuur in de Gazastrook.

Artikelonderdeel 2.3 Klimaat

De uitgaven op artikelonderdeel 2.3 worden verhoogd met EUR 10,3 miljoen. Dit jaar wordt nog EUR 5 miljoen ingezet op klimaat ten behoeve van mobilisatie van private klimaatfinanciering, o.a. groene waterstof en nog EUR 5 miljoen voor het vergroten van weerbaarheid tegen klimaatextremen in de Nijldelta. Deze uitgaven worden gedekt uit het verdeelartikel 5.4, waar in 2025 ruimte ontstond vanwege een aangepaste raming voor de asieluitgaven.

3.3 Artikel 3: Sociale vooruitgang

Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 6 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 3 sociale vooruitgang (bedragen x € 1.000)

Art.	Verplichtingen	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
	Uitgaven	705.396	6.211	711.607
3.1	Mondiale gezondheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten	447.877	41.887	489.764
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>174.779</i>	<i>– 7.464</i>	<i>167.315</i>
	Mondiale gezondheid en SRGR	174.779	– 7.464	167.315
	<i>Opdrachten</i>	<i>17.975</i>	<i>– 1.578</i>	<i>16.397</i>
	Mondiale gezondheid en SRGR	17.975	– 1.578	16.397
	<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	<i>140</i>	<i>0</i>	<i>140</i>
	Rijksdienst voor ondernemend Nederland	140	0	140
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>254.983</i>	<i>50.929</i>	<i>305.912</i>
	WHO/PAHO	1.222	– 1.125	97
	Mondiale gezondheid en SRGR	181.224	9.954	191.178
	UNFPA	60.000	23.900	83.900
	UNAIDS	0	18.200	18.200
	Partnershipprogramma WHO	8.037	0	8.037
	UNICEF	4.500	0	4.500
	<i>Nog te verdelen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
	Nog te verdelen	0	0	0
3.2	Vrouwenrechten en gendergelijkheid	39.358	– 3.810	35.548
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>26.828</i>	<i>– 7.129</i>	<i>19.699</i>
	Vrouwenrechten	26.828	– 7.129	19.699
	<i>Opdrachten</i>	<i>100</i>	<i>0</i>	<i>100</i>
	Vrouwenrechten	100	0	100
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>12.430</i>	<i>3.319</i>	<i>15.749</i>
	Vrouwenrechten	6.430	420	6.850
	UNWOMEN	6.000	2.899	8.899
	<i>Nog te verdelen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
	Nog te verdelen	0	0	0
3.3	Maatschappelijk middenveld	154.074	– 15.796	138.278
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>139.897</i>	<i>– 21.793</i>	<i>118.104</i>
	Versterking maatschappelijk middenveld	139.897	– 21.793	118.104
	<i>Opdrachten</i>	<i>7.291</i>	<i>– 3.947</i>	<i>3.344</i>
	Versterking maatschappelijk middenveld	6.000	– 3.000	3.000
	Versterking maatschappelijk middenveld Monitoringsfonds	1.291	– 947	344
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>6.886</i>	<i>9.944</i>	<i>16.830</i>
	Versterking maatschappelijk middenveld	6.886	9.944	16.830
	<i>Nog te verdelen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
	Nog te verdelen	0	0	0
3.4	Onderwijs	26.442	– 19.800	6.642
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>3.000</i>	<i>– 400</i>	<i>2.600</i>
	Onderzoeksprogramma's	3.000	– 400	2.600
	<i>Opdrachten</i>	<i>21.318</i>	<i>– 19.333</i>	<i>1.985</i>
	Onderwijs	387	0	387
	Hoger Onderwijs	20.931	– 19.333	1.598
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>2.124</i>	<i>– 67</i>	<i>2.057</i>
	Onderwijs	2.124	– 67	2.057
	Ontvangsten	0	0	0

Toelichting

Uitgaven

De uitgaven voor 2025 op artikel 3 Sociale Vooruitgang zijn voor 100% juridisch verplicht.

Artikelonderdeel 3.1 Mondiale gezondheid en SRGR

Het budget voor Mondiale gezondheid en SRGR als belangrijke prioriteit binnen de beleidsbrief Ontwikkelingshulp stijgt op artikel 3.1 met EUR 41,9 miljoen. Dat komt mede doordat er middelen geschoven worden vanuit artikel 3.2, 3.3 en 3.4 om de uitgaven te doen voor de nieuwe verplichtingen die zijn aangegaan voor de bijdragen aan multilaterale gezondheidsorganisaties. Deze inzet is nader toegelicht in de Kamerbrief «Nederlandse bijdragen aan 6 multilaterale gezondheidsorganisaties vanaf 2026 en de effecten van de bezuinigingen op het SRGR-beleid» van 7 oktober 2025 (Kamerstuk [36180 nr. 177](#)). Daarnaast wordt EUR 3 miljoen overgeheveld vanuit artikel 4.1 voor een bijdrage aan WHO ten behoeve van het Gaza Strip Emergency Appeal 2025.

Artikelonderdeel 3.2 Vrouwenrechten en gendergelijkheid

Vanwege het aanvankelijke besluit van het kabinet om niet meer in te zetten op vrouwenrechten via een zelfstandig budget op dit begrotingsartikel, zijn er in 2025 minder nieuwe activiteiten opgestart. De EUR 3,8 miljoen die daardoor overbleef is overgeheveld naar artikel 3.1 Mondiale gezondheid en SRGR ten behoeve van continuering van de inzet op mondiale gezondheid en SRGR.

Artikelonderdeel 3.3 Maatschappelijk middenveld

Er wordt EUR 15,8 miljoen overgeheveld naar artikel 3.1 ten behoeve van de inzet op mondiale gezondheid en SRGR. Deze middelen zijn in 2025 niet nodig op artikel 3.3 doordat de uitgaven binnen de programmering op maatschappelijk middenveld lager zijn dan eerder verwacht.

Artikelonderdeel 3.4 Onderwijs

Zoals gemeld in de beleidsbrief Ontwikkelingshulp is onderwijs geen zelfstandig thema meer en wordt niet gestart met het voorziene beroeps- en hoger onderwijsprogramma. Het budget op onderwijs wordt daarom met EUR 19,8 miljoen verlaagd. Dit budget wordt overgeheveld naar artikel 3.1 Mondiale gezondheid en SRGR ten behoeve van de inzet op mondiale gezondheid en SRGR.

3.4 Artikel 4: Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling

Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 7 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 4 Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling (bedragen x € 1.000)

Art.		Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
Art.	Verplichtingen	513.343	123.011	636.354
	Uitgaven	969.704	47.000	1.016.704
4.1	Humanitaire Hulp	472.401	57.000	529.401
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>136.000</i>	<i>11.600</i>	<i>147.600</i>
	Noodhulpprogramma's	136.000	11.600	147.600
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>336.401</i>	<i>45.400</i>	<i>381.801</i>
	Noodhulpprogramma's	225.384	36.400	261.784
	Noodhulpprogramma's non-ODA	1.017	0	1.017
	UNHCR	35.000	4.000	39.000
	UNRWA	15.000	0	15.000
	Wereldvoedselprogramma	60.000	5.000	65.000
	<i>Nog te verdelen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
	Nog te verdelen	0	0	0
4.2	Opvang en bescherming in de regio en migratiesamenwerking	307.015	0	307.015
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>14.900</i>	<i>4.499</i>	<i>19.399</i>
	Opvang in de regio	11.900	3.770	15.670
	Migratie en ontwikkeling	3.000	729	3.729
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>292.115</i>	<i>– 4.499</i>	<i>287.616</i>
	Opvang in de regio	231.115	– 3.770	227.345
	Migratie en ontwikkeling	61.000	– 729	60.271
	<i>Nog te verdelen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
	Nog te verdelen	0	0	0
4.3	Veiligheid en Rechtstaatontwikkeling	190.288	– 10.000	180.288
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>55.296</i>	<i>22.639</i>	<i>77.935</i>
	Legitieme stabiliteit	10.092	410	10.502
	Inclusieve vredes- en politieke processen	11.927	13.467	25.394
	Functionerende rechtsorde	33.277	8.762	42.039
	<i>Opdrachten</i>	<i>1.376</i>	<i>3.723</i>	<i>5.099</i>
	Inclusieve vredes- en politieke processen	1.376	3.673	5.049
	Functionerende rechtsorde	0	50	50
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>133.616</i>	<i>– 36.362</i>	<i>97.254</i>
	Legitieme stabiliteit	13.000	– 13.000	0
	Functionerende rechtsorde	86.196	– 24.719	61.477
	Inclusieve vredes- en politieke processen	34.420	1.357	35.777
	<i>Nog te verdelen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
	Nog te verdelen	0	0	0
	Ontvangsten	0	0	0

Toelichting

Verplichtingen

Het verplichtingenbudget op artikel 4 wordt per saldo met EUR 123 miljoen verhoogd. Dit houdt verband met de ophoging van het budget voor Humanitaire hulp. Daarnaast wordt het verplichtingenbudget voor Migratie en Ontwikkeling verhoogd om het verplichtingenbudget in lijn te brengen met het kasbudget voor 2025.

Uitgaven

De uitgaven voor 2025 op artikel 4 Vrede, veiligheid en duurzame economische ontwikkeling zijn voor 94% juridisch verplicht.

Artikelonderdeel 4.1 Humanitaire hulp

De uitgaven op artikelonderdeel 4.1 worden verhoogd met EUR 57 miljoen. EUR 50 miljoen wordt ingezet voor humanitaire hulp ten behoeve van urgente noden wereldwijd via het WFP, UNHCR, UNHAS en CERF, en EUR 10 miljoen voor Sudan via UNOCHA. Deze uitgaven worden gedekt uit het verdeelartikel 5.4, waar in 2025 ruimte ontstond vanwege een aangepaste raming voor de asieluitgaven.

Daarnaast wordt EUR 3 miljoen overgeheveld naar artikel 3.1 Mondiale Gezondheid en SRGR voor een bijdrage aan WHO ten behoeve van het Gaza Strip Emergency Appeal 2025.

Artikelonderdeel 4.3 Veiligheid en rechtstaatontwikkeling

De uitgaven op artikelonderdeel 4.3 worden verlaagd met EUR 10 miljoen. Er wordt EUR 10 miljoen overgeheveld naar artikel 2.2 Water ten behoeve van een bijdrage via UNICEF voor het herstel van waterinfrastructuur in de Gazastrook.

3.5 Artikel 5: Multilaterale samenwerking en overige inzet

Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 8 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 5 Multilaterale samenwerking en overige inzet (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)

Art.	Verplichtingen	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
		354.928	- 74.525	280.403
	Uitgaven	510.438	- 45.588	464.850
5.1	Multilaterale samenwerking	197.914	- 1.021	196.893
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>197.914</i>	<i>- 1.021</i>	<i>196.893</i>
	UNIDO	1.950	- 107	1.843
	UNDP	34.000	0	34.000
	UNICEF	38.806	0	38.806
	Speciale multilaterale activiteiten	9.190	0	9.190
	Assistent deskundigenprogramma	5.500	- 639	4.861
	Internationale Financiële Instellingen	8.122	- 166	7.956
	Middelenaanvullingen multilaterale banken en fondsen	91.663	0	91.663
	Kapitaalaanvullingen bij regionale ontwikkelingsbanken	8.683	- 109	8.574
	<i>Nog te verdelen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
	<i>Nog te verdelen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
5.2	Overig armoedebeleid	134.850	- 44.734	90.116
	<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>5.241</i>	<i>- 113</i>	<i>5.128</i>
	Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	4.571	- 113	4.458
	Nationale SDG implementatie	670	0	670
	<i>Opdrachten</i>	<i>132</i>	<i>0</i>	<i>132</i>
	Nationale SDG implementatie	132	0	132
	<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>129.477</i>	<i>- 44.621</i>	<i>84.856</i>
	UNESCO	4.400	- 441	3.959

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
Diverse ondersteunende activiteiten	57.729	– 42.505	15.224
Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	2.207	– 7	2.200
Schuldverlichting	55.245	0	55.245
Voorlichting op het terrein van Ontwikkelingssamenwerking	228	0	228
Verdragsmiddelen Suriname	9.668	– 1.668	8.000
<i>Nog te verdelen</i>	0	0	0
Nog te verdelen	0	0	0
5.3 Oekraïne (XVII)	211.000	0	211.000
<i>Subsidies (regelingen)</i>	<i>6.000</i>	<i>0</i>	<i>6.000</i>
Verbeteren drinkwater en sanitatie	6.000	0	6.000
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	<i>365</i>	<i>53</i>	<i>418</i>
Rijksdienst voor ondernemend Nederland	365	53	418
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>204.635</i>	<i>– 53</i>	<i>204.582</i>
Humanitaire hulp	25.000	0	25.000
Steun en wederopbouw Oekraïne via IFIs	95.000	15.000	110.000
Energieherstel	84.635	– 15.053	69.582
<i>Nog te verdelen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
5.4 Nog te verdelen i.v.m.wijzigingen BNI en/of toerekeningen	– 33.326	167	– 33.159
<i>Nog te verdelen i.v.m.wijzigingen BNI en/of toerekeningen</i>	<i>– 33.326</i>	<i>167</i>	<i>– 33.159</i>
Nog te verdelen i.v.m.wijzigingen BNI en/of toerekeningen	– 33.326	167	– 33.159
Ontvangsten	39.225	0	39.225

Toelichting Verplichtingen

Het verplichtingenbudget op artikel 5 wordt verlaagd met EUR 74,5 miljoen. Het eerder aangelegde budget ten behoeve van schommelende wisselkoersen is niet langer benodigd omdat de verwachte wisselkoersfluctuaties zijn afgenomen gedurende het jaar. Ook wordt het verplichtingenbudget op artikel 5.1 in 2025 verlaagd in het kader van de bezuinigingen op het ODA-budget.

Uitgaven

De uitgaven voor 2025 op artikel 5 Multilaterale samenwerking en overige inzet zijn voor 99% juridisch verplicht.

Artikelonderdeel 5.1 Multilaterale samenwerking

De uitgaven dalen met EUR 1 miljoen, met name door een verlaging van het budget voor het Assistent deskundigenprogramma.

Artikelonderdeel 5.2 Overig armoedebeleid

De uitgaven op artikelonderdeel 5.2 dalen met EUR 44,7 miljoen. Dat komt voornamelijk doordat een eerder aangelegd budget ten behoeve van schommelende wisselkoersen niet langer benodigd is omdat de verwachte wisselkoersfluctuaties zijn afgenomen gedurende het jaar. Hierdoor worden de uitgaven op dit artikelonderdeel verlaagd met per saldo EUR 42,5 miljoen. Daarnaast wordt op dit artikelonderdeel het budget ten behoeve van de Verdragsmiddelen Suriname verlaagd met EUR 1,7 miljoen omdat deze middelen niet in 2025 worden uitgegeven.

Artikelonderdeel 5.3 Oekraïne

Per saldo blijven de kasuitgaven op artikelonderdeel 5.3 gelijk. Er wordt wel EUR 15 miljoen technisch geschoven tussen detailniveaus. De EUR 15 miljoen die bestemd is voor een bijdrage aan de EBRD was eerder per abuis op het detailniveau voor Energieherstel geboekt.

Artikelonderdeel 5.4 Nog te verdelen i.v.m. Wijzigingen BNI en/of toerekeningen

Op artikel 5.4 wordt het saldo van de ODA-mutaties verwerkt. Hieronder wordt een overzicht gepresenteerd van de mutaties die hebben plaatsgevonden op het verdeelartikel. Het totaal van de tabel komt overeen met de mutatie die is opgenomen in de tweede suppletoire begroting 2025.

Tabel 9 Ontwikkelingen verdeelartikel 5.4 bij de 2e suppletoire begroting 2025 (x EUR duizend)

Omschrijving	Mutatie
Stand suppletoire begroting september 2025	- 33.326
Overheveling van de begroting van Asiel en Migratie	116.069
Overheveling naar de begroting van Buitenlandse Zaken	- 2.500
Overheveling binnen de eigen begroting	113.402
Stand 2e suppletoire begroting 2025	- 33.159

Toelichting

- Per saldo stijgt de stand op het verdeelartikel met EUR 167.000.
- Omdat de asieluitgaven die worden bekostigd uit ODA-budget neerwaarts worden bijgesteld op de begroting van Asiel en Migratie, wordt er EUR 116 miljoen overgeheveld naar verdeelartikel 5.4. Hiervan wordt EUR 2,5 miljoen overgeheveld naar de BZ-begroting ten behoeve van het Mensenrechtenfonds (ODA), en wordt EUR 113 miljoen doorverdeeld binnen de BHO-begroting.
- Hiermee komt de stand op het verdeelartikel 5.4 bij de 2e suppletoire begroting 2025 uit op EUR -33 miljoen.

Bijlage 1: Meerjarige juridische verplichtingen

Tabel 10 Uitwerking meerjarige juridische verplichtingen (bedragen x € miljoen)

	2025 BUDGET	2026 BUDGET	2027 BUDGET	2028 BUDGET	2029 BUDGET	2030 BUDGET
Totaal budget artikel 1	637	607	606	610	648	647
Totaal vrije ruimte artikel 1	0	0	0	15	13	12
1.1 Duurzame handelsystemen (IMH)	25	34	34	36	38	38
<i>vv. Juridisch verplicht</i>	25	17	3	0	0	0
<i>vv. Bestuurlijk verplicht</i>	0	17	16	16	16	16
<i>vv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	0	0	15	20	22	22
Totaal vrije ruimte	0	0	0	0	0	0
1.2 Nederlandse handel (DIO)	116	99	97	97	97	97
<i>vv. Juridisch verplicht</i>	116	49	27	13	13	13
<i>vv. Bestuurlijk verplicht</i>	0	50	70	70	70	70
<i>vv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	0	0	0	9	9	9
Totaal vrije ruimte	0	0	0	5	5	5
1.3 PSD (DDE)	496	474	475	477	513	512
<i>vv. Juridisch verplicht</i>	496	374	325	219	219	219
<i>vv. Bestuurlijk verplicht</i>	0	100	150	248	255	255
<i>vv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	0	0	0	0	31	31
Totaal vrije ruimte	0	0	0	10	8	7

	2025 BUDGET	2026 BUDGET	2027 BUDGET	2028 BUDGET	2029 BUDGET	2030 BUDGET
Totaal budget artikel 2	950	875	862	962	1.042	1.042
Totaal vrije ruimte artikel 2	0	0	0	80	202	197
2.1 Voedselzekerheid	361	380	386	438	480	480
<i>wv. Juridisch verplicht</i>	361	259	154	70	22	62
<i>wv. Bestuurlijk verplicht</i>	0	0	0	0	0	0
<i>wv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	0	121	231	362	411	401
Totaal vrije ruimte	0	0	0	6	47	18
2.2 Water	200	253	277	324	362	362
<i>wv. Juridisch verplicht</i>	190	141	86	39	20	17
<i>wv. Bestuurlijk verplicht</i>	0	40	94	33	6	6
<i>wv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	10	72	96	196	207	190
Totaal vrije ruimte	0	0	0	56	129	149
2.3 Klimaat	390	242	200	200	200	200
<i>wv. Juridisch verplicht</i>	356	239	116	19	8	4
<i>wv. Bestuurlijk verplicht</i>	24	3	46	85	82	81
<i>wv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	10	0	38	77	84	84
Totaal vrije ruimte	0	0	0	19	26	31

	2025 BUDGET	2026 BUDGET	2027 BUDGET	2028 BUDGET	2029 BUDGET	2030 BUDGET
Totaal budget artikel 3	670	548	528	554	590	590
Totaal vrije ruimte artikel 3	0	0	0	37	123	245
3.1 Mondiale gezondheid en SRGR	490	384	385	433	470	470
<i>wv. Juridisch verplicht</i>	490	317	317	286	230	64
<i>wv. Bestuurlijk verplicht</i>	0	20	20	20	20	20
<i>wv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	0	47	48	90	97	141
Totaal vrije ruimte	0	0	0	37	123	245
3.2 Vrouwenrechten en gender	36	22	21	0	0	0
<i>wv. Juridisch verplicht</i>	36	7	5			
<i>wv. Bestuurlijk verplicht</i>	0	0	0			
<i>wv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	0	15	16			
Totaal vrije ruimte	0	0	0	0	0	0
3.3 Maatschappelijk middenveld	138	141	122	121	120	120
<i>wv. Juridisch verplicht</i>	138	52	40	39	39	29
<i>wv. Bestuurlijk verplicht</i>	0	89	82	82	81	91
<i>wv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	0	0	0	0	0	0
Totaal vrije ruimte	0	0	0	0	0	0
3.4 Onderwijs	7	1	0	0	0	0
<i>wv. Juridisch verplicht</i>	7	1				
<i>wv. Bestuurlijk verplicht</i>	0	0				
<i>wv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	0	0				
Totaal vrije ruimte	0	0	0	0	0	0

	2025 BUDGET	2026 BUDGET	2027 BUDGET	2028 BUDGET	2029 BUDGET	2030 BUDGET
Totaal budget artikel 4	1.017	1.090	1.089	1.116	1.229	1.229
Totaal vrije ruimte artikel	0	0	26	195	671	1.082
4.1 Humanitaire Hulp	529	475	445	456	496	496
<i>wv. Juridisch verplicht</i>	469	120	20	5	5	0
<i>wv. Bestuurlijk verplicht</i>	0	0	0	0	0	0
<i>wv. Beleidsmatig gereserveerd</i>	60	355	425	451	220	122
Totaal vrije ruimte	0	0	0	0	271	374

	2025 BUDGET	2026 BUDGET	2027 BUDGET	2028 BUDGET	2029 BUDGET	2030 BUDGET
4.2 Opvang in de regio	307	385	397	405	452	452
wv. Juridisch verplicht	307	292	250	125	125	0
wv. Bestuurlijk verplicht		8	8	8	8	0
wv. Beleidsmatig gereserveerd	0	85	139	132	0	0
Totaal vrije ruimte	0	0	0	140	319	452
4.3 Veiligheid en rechtsorde	180	230	246	255	281	281
wv. Juridisch verplicht	180	125	55	35	35	25
wv. Bestuurlijk verplicht	0	25	10	10	10	0
wv. Beleidsmatig gereserveerd	0	80	155	155	155	0
Totaal vrije ruimte	0	0	26	55	81	256

	2025 BUDGET	2026 BUDGET	2027 BUDGET	2028 BUDGET	2029 BUDGET	2030 BUDGET
Totaal budget artikel 5	498	461	256	247	250	250
Totaal vrije ruimte artikel 5	0	0	0	0	0	0
5.1 Multilaterale samenw	197	142	139	150	156	156
wv. Juridisch verplicht	197	104	94	59	53	53
wv. Bestuurlijk verplicht	0	12	18	50	54	54
wv. Beleidsmatig gereserveerd	0	26	27	41	49	49
Totaal vrije ruimte	0	0	0	0	0	0
5.2 Overig armoedebeleid	90	102	107	92	95	95
wv. Juridisch verplicht	84	62	59	59	56	52
wv. Bestuurlijk verplicht	2	0	4	4	4	4
wv. Beleidsmatig gereserveerd	4	39	44	29	35	38
Totaal vrije ruimte	0	0	0	0	0	0
5.3 Oekraïne (XVII)	211	217	10	5	0	0
wv. Juridisch verplicht	211	0	0	0	0	0
wv. Bestuurlijk verplicht	0	217	0	0	0	0
wv. Beleidsmatig gereserveerd	0	0	10	5	0	0
Totaal vrije ruimte	0	0	0	0	0	0

Conform de toezegging tijdens de begrotingsbehandeling d.d. 31 januari 2024 bevat dit onderdeel een meerjarige uitwerking van de juridisch verplichte budgetten inclusief een toelichting. Daarnaast zijn de bedragen weergegeven die bestuurlijk gebonden zijn op grond van bestuursovereenkomsten, convenanten met koepels en/of decentrale overheden, politieke toezeggingen e.d., de bedragen die beleidsmatig gereserveerd zijn en de bedragen die vrij te besteden zijn. De cijfers die gepresenteerd worden in deze bijlage zijn gebaseerd op staand beleid en de huidige begrotingsstanden.

Artikel 1: Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen

De programmering van artikel 1 bestaat uit meerjarige juridische overeenkomsten waaruit een verdeling van de uitgaven over de jaren plaatsvindt waarvoor de overeenkomst is aangegaan. Voor sub-beleidsartikel 1.1 Duurzame handelssystemen, zijn er diverse programma's ter bestrijding van kinderarbeid en ter bevordering van IMVO. Voor sub-beleidsartikel 1.2 Versterkte Nederlandse handels- en investeringspositie, gaat het om programma's met uitvoeringspartners RVO (o.a. Starters International Business, handelsmissies) en Invest International (o.a. Dutch Trade and Investment Fund). De programma's met RVO zijn in het lopende jaar juridisch verplicht en in de jaren erna bestuurlijk gebonden. Voor sub-beleidsartikel 1.3 private sectorontwikkeling, zijn meerjarige verplichtingen aangegaan op het terrein van onder andere financiële sector ontwikkeling en duurzame productie en handel. Voor infrastructuur ontwikkeling

worden de regelingen DRIVE, D2B en ORIO door Invest International uitgevoerd. Tevens wordt een aantal programma's door RVO uitgevoerd, waaronder de programma's voor de combitracks. RVO en Invest International gaan verplichtingen aan die in latere jaren tot uitbetaling komen. Deze programma's zijn juridisch verplicht. Verplichtingen die onder deze programma's in 2026 en verder worden aangegaan zijn bestuurlijk gebonden.

Artikel 2: Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat

De programmering onder artikel 2 bestaat uit meerjarige juridische overeenkomsten waaruit een verdeling van de uitgaven over de jaren plaatsvindt waarvoor de overeenkomst is aangegaan. Voor de sub-beleidsartikelen 2.1 Voedselzekerheid en 2.2 Water wordt een groot deel van de budgetten gealloceerd op basis van meerjarige landenstrategieën van posten, voor zover deze kaders nog niet juridisch zijn verplicht, valt het overige deel van dit financiële meerjarige kader onder beleidsmatig gereserveerd omdat Nederland daarover bilaterale afspraken maakt als een betrouwbare en voorspelbare partner in ontwikkelingssamenwerking. Het sub-beleidsartikel 2.3 bevat verplichtingen voor multilaterale klimaatfinanciering en klimaatafspraken zoals bijdragen aan de Global Environment Facility, Green Climate Fund, UNEP en verdragscontributies in het kader van het Kyoto en Montreal protocol.

Artikel 3: Sociale vooruitgang

De programmering onder artikel 3 bestaat uit meerjarige juridische overeenkomsten. Hieruit ontstaat een verdeling van uitgaven over de jaren waarvoor de overeenkomsten zijn aangegaan. Voor artikel 3.1 zijn middelen meerjarig vastgelegd en voor bijdrages aan o.a. UNAIDS, UNFPA, WHO, GFF, GAVi en GFATM. De beleidsmatig gereserveerde middelen hebben betrekking op de uitvoering van de Mondiale Gezondheidsstrategie 2023-2030. Voor artikel 3.2. zijn middelen vastgelegd voor de partnerschappen gericht op bescherming en bevordering vrouwenrechten en gendergelijkheid. De beleidsmatig gereserveerde middelen betreffen de uitvoering van het beleid op het gebied van vrouwenrechten tot en met 2027. Voor artikel 3.3 liggen de middelen in 2025 grotendeels meerjarig vast voor de versterking van het maatschappelijk middenveld onder het VMM-kader 2021-2025. De juridisch verplichte middelen vanaf 2026 betreffen middelen voor het nieuwe FOCUS kader zoals aangegeven in de Kamerbrief «Beleidskader voor samenwerking met maatschappelijke organisaties in ontwikkelingshulp 2026 - 2030» van 27 juni 2025. Voor artikel 3.4 zijn middelen overgeheveld binnen artikel 3.

Artikel 4: Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling

De programmering onder artikel 4 bestaat uit meerjarige juridische overeenkomsten waaruit een verdeling van de uitgaven over de jaren plaatsvindt waarvoor de overeenkomst is aangegaan. Voor artikel 4.1 Humanitaire hulp wordt begin 2026 een groot deel van het budget t/m 2029 meerjarig juridisch verplicht. Dit betreft onder andere de bijdragen aan VN-organisaties (WFP, UNHCR, UNRWA), CERF, UNICEF-thematische humanitaire financiering en UNOCHA. De bijdrage aan UNRWA wordt afgebouwd conform amendement Stoffer/Eerdmans (Kamerstuknr. 36600-XVII-50). Subsidies aan de Dutch Relief Alliance en het Rode Kruis zijn t/m 2026 toegekend vanuit het subsidiebeleidskader Humanitaire hulp 2022-2026. Daarnaast zijn er subsidies uit hoofde van het subsidiebeleidskader «Versterking van de Humanitaire Sector 2024–2027» t/m 2027 toegekend. Voor artikel 4.2 Opvang en bescherming in de regio en migratiesamenwerking liggen de middelen meerjarig juridisch vast. Het betreft hier met name het PROSPECTS

programma (2024-2027) en COMPASS. Subsidies die zijn toegekend op het subsidiebeleidskader «Migration and Displacement 2023-2028» lopen uiterlijk tot en met 2028. Met betrekking tot artikel 4.3 Veiligheid en rechtspraakontwikkeling is een deel van het programma via gedelegeerde landenprogramma's vastgelegd. Het deel wat van deze gedelegeerde middelen niet juridisch is vastgelegd is opgenomen onder bestuurlijk gebonden. De bijdrage aan het Peace Building Fund is verplicht t/m 2026. Er zijn subsidies toegekend uit het subsidiebeleidskader «Contributing to Peaceful and Safe Societies 2024–2031» die uiterlijk in 2031 aflopen.

Artikel 5: Multilaterale samenwerking en overige inzet

Binnen artikel 5.1 zijn de verplichtingen voor de middelen- en kapitaal aanvullingen die vanaf 2025 worden aangegaan met de regionale ontwikkelingsbanken als bestuurlijk verplicht aangegeven. De jaarlijkse bijdrage aan MOPAN is tevens bestuurlijk verplicht. De Algemene Vrijwillige Bijdragen aan UNDP en UNICEF zijn per 2026 opgenomen als beleidsmatig gereserveerd. De financiering van overige (m.n. Technische Assistentie) programma's is voor de komende jaren beleidsmatig gereserveerd. De bijdragen aan UNESCO in 2025 en verder zijn verplichte bijdragen die als juridisch verplicht zijn aangemerkt binnen artikel 5.2 De uitgaven voor schuldverlichting liggen tot en met 2029 grotendeels juridisch vast; de nieuwe verplichtingen voor schuldverlichting (HIPC IDA) zijn als bestuurlijk verplicht aangegeven. De voorgenomen overige programma's zijn als beleidsmatig gereserveerd opgenomen. Binnen artikel 5.3 Oekraïne zijn alle uitgaven in 2025 juridisch verplicht. De uitgaven in 2026 voor niet-militaire steun aan Oekraïne zijn bestuurlijk verplicht.